

IZBRANE PESMI

Tam so lepi moji dnevi

Tam so lepi moji dnevi,
tam mi je mladost doma,
kjer se z rožami in klasjem
veter jutranji igra.

Z zarjo grem med mak in žito,
ki priklanja se do tal,
žarko plapola in sope,
ko podi ga vetra val.

Užigajo se rosne kaplje
in spreminjajo v zlato,
se utrinjajo in tiho
v rožne kelihe teko.

Mak kot fantič čašo vzdiga
v rdeči suknjici vse dni,
smeje se v visokem žitu
in čebelice gosti.

A plavice kot device
modro iz razorov zro,
ni do suknjice jim rdeče,
v sinje gledajo nebo.

Zleti, zleti, prepelica,
bliže k meni pet pedi,
vzdigni se, škrjanček drobn,
iz pšenice in rži!

In razgrne se, zapoje
zemlja in nebeška stran,
in odmeva v mojem srcu
pesem žita in poljan.

Pomladni viharji

Že plapolajo pomladni viharji,
modre zastave
na nebu bleščijo,
daljne planjave
kot mak plamenijo,
zadnji snegovi skopneli so v zarji.

Deklica, z mano na jasno poljano!
Zlati so lasci
ti peča žareča,
žamet in roža
so lica rdeča,
z radostjo gorko je polje postlano.

Mati zemlja

Zemlja, tvojo rodno grudo
bodo voli razorali,
in s pšeničnimi semeni
kmetje stari posejali.

In v pomladnem zgodnjem času
hladna rosa poškropi te —
ve, kali, ki prst vas hrani,
sonce kliče vas, vstanite!

In vzbudila se je zemlja
in zapela in zaklila,
veter ji lase razpleta
in šumeča vzdiga krila.

Z žarki sonce te ovenča,
zemlja, moja draga mati,
v zlato klasje te zagrne,
rož v naročje bujno da ti.

Vsiplje zrnje se iz klasja
v kašče in pod mlinski kamen,
da bo hrana za sirote,
kar je zorel sončni plamen.

Sonce v goricah

Gorko, mogočno se sonce razliva,
žarke razsiplje in toči na griče,
s prsti blestečimi grozdek objema,
drami ga, mami in nežno mu kliče:

»Grozdek, nasrkaj se moje ljubezni,
mojih poljubov napij se gorečih,
grozdek, pozlati se, vroče zagori,
da sladkih boš usten in nedri kipečih!«

Grozdek pod vrhom sred bujnega trsa
naglo zbudi se in bistro zasmije,
gleda gorico, nebesa in sonce,
ki sije in lije na brajde in meje.

V mislih že v vino se zlato spreminja,
smeh se prešeren v goricah razlega —
pil ga bo gornik in truden popotnik,
pil bo veselje in zdravje iz njega.

Grozdek se smeje, žari in utrinja
v sladki lepoti in radostni sreči,
smejejo z njim se vesele gorice,
vitki topoli v nebo plameneči.

Delavec

Težka je moja pest,
 črna je moja dlan,
 v brazde razjedena,
 moj je obraz ožgan.

Temen je moj pogled,
 kakor bi z ogljem zrl,
 raskav in trd moj glas,
 kakor bi jeklo trl.

Kadar od dela grem,
 sinko se moj smeji
 rožnih mi lic v pozdrav:
 »Zlati moj očka ti!«

Plavž je moj grad

Plavž je moj grad,
 rdečih je oken,
 zlatih je vrat.

Ognjeno v njem sonce
 krvavo gori,
 zvezd milijon se
 žari iz peči,
 muzika divja
 pri delu buči
 črnim graščakom.

V dimu, plamenu
 mi cvete pšenica,
 iz oglja zlato
 mi dela desnica,
 črna je roka,
 sajasta brada,
 razpaljena lica.

Žerjavica rdeča
 zori moj klas
 in hleb mi peče
 za hudi čas.

Smehova Magdalena

Grenko se je smejala
Smehova Magdalena,
v nizkem hramu rojena,
kjer je lakota na mizi stala.

Služila je dvanajst dolgih let
od pete pomladi brez radosti,
od pete pomladi brez mladosti
po hišah bogatih in revnih,
pri kmetih bahatih in pohlevnih.

Zdaj je v dobri službi bila
pri mladem vdovcu, pri kmetu in gospodu —
o božiču je k njemu prišla
premrla, boječa in mlada,
od zime drhteča in glada.

»Hm, ti si Smehova Magdalena,«
jo pozdravil je vdovec gospod —
»ki si bila pre v hlevu rojena —
haha, lep je tvoj viničarski rod,
brez doma, seveda brez očeta —
le vrla bodi kot Magdalena sveta,
ki ji sam Jezus odpustil je greh,
kakor sem bral o teh rečeh.«

Zdaj je v dobri službi bila —
gospod jo oblekel najprej je lepo —
kdo mogel bi reči kaj slabega?
Janko ji kupil je židano,
kupil ji robec rdeč na glavo,
prstanček zlat na roko
in peljal v hišo jo zidano —

O, nič več ni bila bedna in borna,
zato mu služila je zvesto
ter bila mu zmeraj pokorna.

Zdaj bila je mlada, lepa gospa,
ne uboga Smehova Magdalena,
smejala se je sladko iz srca,
ko pila je vina žlahtna, ognjena.

Belih rok se je sprehajala
kot kraljična zlatolasa,
v nedeljo z gospodom rajala
je vitkega, gosposkega stasa.

Mizo pogrinjala, kupice štela,
lepo se smejala je gospodu,
kakor da je ali bo z njim v rodu —
hudega dela ni imela.

Spomladi je pela in rože sadila,
poleti jih plela in z njimi kramljala,
mladost razigrana z njo je hodila,
in bila kot bujna regina je zala.

In srčno je rada imela gospoda,
podnevi, ponoči je mislila nanj —
on dela imel je veliko — res škoda —
od dneva do dneva je bil bolj hladen.

Prej bila je »Magdica, Magdica zlata«,
zdaj »Magda« je mrzlo kričal nad njo
in burno, togotno odhajal skoz vrata
in režal in gledal hudo.

V rumeni, bogati jeseni,
ko črički in viničarji so peli
in klopotci leseni brneli,
Magdalena grozdja trgala ni,
v goricah veselo popevala ni —
v hram se nizek in temen je skrila
in z bolnim krikom dete povila.

In poklicala mati je mlada
njega, ki ga imela je rada:
»Poglejte, o pogledjte, gospod,
kaj ste dobili za veseli god:
Malo Veroniko, lepo hčer,
belo in rožno kot zarja zvečer,
ki ima črne oči
kakor jih imate vi,
ki ima droben obraz
kakor sirota jaz!«

Pa zabliska z očmi, zagrmi
mladi vdovec, dobri gospod:
»Kaj golčiš, proč odtod —
o ti klada neotesana,
ali si nora ali pijana?

Pojdi k ciganu raztrganemu
v šumo gabrovo ali leskovo —
tisti je tvoj izvoljeni ljubi,
tisti je, tisti je oče — ha-ha-ha —

oče lepe Veronike,
tvoje zarje v plenicah, ha-ha-ha!«

Zaihtela je, zavpila je,
grenko zaihtela,
glasno zavpila
Magdalena, žalostna mati:
»O gospod, usmilito se — ne mene,
najine hčerke se usmilito,
ki revna in tiha v zibki leži
in vas išče s solznimi očmi.«

A s težko se jezo obrnil je v kot
mladi vdovec — dobri gospod —
in v noč je pognal, v mraz in vihar
ubogo mater, Magdaleno,
in lepo hčerkico njeno.

In v les se je zatekla
mlada mati zapuščena,
kot volkulja obstreljena
v goščavo se je zavlekla
in pod grmom zelenim postlala,
v robačo je trdo zavila,
dete nebojčeno, dete drobno.

Grenko se je smejala
Smehova Magdalena —
dajte ji dela in kruha,
da bo mogla dete podojiti,
na slami postlati, v plenice poviti!

Delala, stradala, trpela
pri drugem je gospodarju,
pri bahatem vinogradarju —
razorane, razdejane roke,
posušeno, raztepeno telo
je grenki delež njen.

Pela, zvenela je zemlja spomladi,
cvetelo je sonce po livadi,
a delavka, mati Magdalena,
je kopala gorice, kopala
vse težke dni, vse trudne dni
trdo zemljo dve motiki globoko
od mrzle zore do noči.

Ilovico težko nosila je
v platneno, prsteno janko zavita

navkreber, v strmo reber,
z bolečinami, znojem oblita.

Ostro so rezale jo vrvi
na golih plečih v meso,
hodila bosa po trdih je grudah
topa, vdana v usodo težko.

Poleti škropila je nežni trs
z galico, brozgo strupeno —
sopla težko je iz bolnih prs,
se križala z roko koščeno.

Ožganih rok, razdejana v telo,
od žvepla oči pekočih
zgrudila pod trsje se je mlado
in ječala usten je žgočih.

In ko usahnile so ji moči,
jo zastrla je senca meglena,
v njenem srcu obstala je kri,
umrla je Smehova Magdalena.

In zagrebli so jo v ilovico,
zasuli jo z rjavo prstjo,
a jokal ni nihče za njo,
tudi ne hčerka njena —
bilo je ubogo njeno srce,
bilo je preubogo —
videla jamo samo je globoko,
videla je nebo le visoko,
a žalosti čutila ni,
nesreče še slutila ni.

In je zrasla Veronika,
že je lepa, »gruba deklina«,
zgodaj zrela, dela, dela trdó,
koplje, žanje od jutra v noč temno.
Nosijo težka bremena
njena mlada ramena.

Črne obrvi ima in lase,
črne oči in plaho srce —
klije, brsti kot tulpa rdeča,
vije roke kot ptica peroti
zlatemu soncu ljubezni naproti —
od hrepenenja ne more zaspati —

Služi pri starem pobožnem kmetu
v veliki hiši za Lurško kapelo,
ki ob nedeljah v cerkev se vozi
z iskrimi vrance in ženo debelo.

Sina imata mladega, kodrolas je,
razposajene in židane volje,
in glas se mu smeje, zveni in blešči,
kot žvrgolel bi škrjanček čez klasje,
ko z mlado Treziko šeta čez polje,
in sveti pred njima srebrna se cesta.

Vrnil jeseni se je iz mesta,
kjer ljubica tiha mu bila je knjiga,
zdaj deklicam srca po vasi užiga,
Veroniki tudi —

Vsa izgubljena je in razvihrana,
drhti in strmi in se čudi,
vsa oslepljena kot ptica ožgana,
ko na kolena si jo posaja,
s šmarnico sladko, strupeno napaja,
proletino reže, z gibanci gosti,
pozno zvečer z njo ostaja.

Solze blešče se v očeh Veroniki
kakor rosa na licih potoniki —
drhte ji prsi — dva snežna vršička —
srce ji utriplje — ujeta ptička —
rdi, trepeti in se brani
jokaje,
gori, plapola in objema
smehljaje
mladega sina, veselega gospoda —
In že se ji bliža usoda,
grenka usoda matere njene,
lepe Smehove Magdalene.

Pesem o lisički

Kot dleto v kraške skale
v spomin se je zajedlo —

Gora v strupenih dimih in ognju,
toča železna iz črnega šuma —
grob se odpira pred mano grmeči,
ptič smrtonosec je svinec brenčeči
temen in divji sem kakor iz uma.

In zagledal sem tebe,
moj sončni vrt —
rosna pomlad te je rožno objela
z jabolčnim cvetjem, in češnja prebela
drhti, vsa polna čebelic in petja —
in stara se hruška blesti mladoletja,
kot deklica se zagrnila v deviški je prt.

Lišček imel je gnezdo v grmovju,
iz maha spleteno in mehko postlano,
verno gojil je v zelenem domovju
svoj žametni rod
in ljubeče razgrinjal
kožušček nad njim
in se ves izpreminjal
kot mavrica. Polna jih zibka je bila —
v tenčico zlato povitih,
kot s sončnim bliščem oblitih.

Že so jim zrasla nežna krila,
in očesca, zrnca črna,
so se bleščala,
in sapica jim je pihljala vonjave
iz gloga in šmarnic ponižnih s planjave.
Nad sinjim gozdnim se vencem preлива
jutranja zarja kot mleko srebrno,
in škrjančki so že pred nebeškimi
durmi, kjer Stvarnik prebiva —
Vriskajo, kličejo: »Vstani, ljubi Bog, vstani
in poglej, kako raste pšenica,
lilijo belo poglej na poljani,
ali šla je k maši mlada Marica?

Skoraj bi jutro zamudil —
in liščkov še nisem pozdravil,
za slovo jih bom danes poljubil.

Mogoče so godni, prelepo popisani,
gotovo se kmalu izpeljejo,
treba se je posloviti:

»Zbogom, liščki moji!
Veselo hodite po logih in gajih
in v zori namakajte kljunčke
in mislite name na lepih rajih —
naj zarja nebeška in cvetje
pripelje vas zopet v zavetje
tihega vrta —«
Gora v strupenih dimih in ognju,
in mladi fantje po kamnu
tihi v krvavih rožah spe —

Pelin roža

Fantič,
pelin roža, cvetje grenko,
jojme,
to na vojski bo veselo!
Ljubico dobiš okroglo, tenko
gromko njeno grlo bo gremelo.

Fantič,
sto zvezd zlatih ti zasije,
jojme,
cvetje iz srca ti vzklije —
pesem te zaziblje v mile sanje,
kjer utihne jok in vzdihovanje.

Gospa sveta

Veličastno smo cerkev ti dali,
vzvišen tvoj prestol in svet je,
v zlat smo oltar te postavili, mater,
revni slovenski mi kmetje.

In ovenčali smo te z rubini,
rdeči in žarki kot kri so —
o, nikjer po vesoljnem svetu
tak verno ljubili te niso.

Plašč bogat te krasi in ogrinja,
sončen, gorak kot poletje,
z jasnimi biseri smo ga posuli
revni slovenski mi kmetje.

Demant, žezlo smo ti poklonili,
dali ti glasne zvonove —
z rožnimi venci smo te častili,
da nas slišiš, svoje sinove.

Solz iz svojih src smo ti dali,
da bi nam milostna bila —
v prahu pred teboj smo klečali,
mati, kraljica premila!

Glej, in ti nas nisi branila,
ko so trgali zemljo nam sveto
in kot Jezusov plašč jo delili,
in nam vse je bilo zakleto —

Zgodaj zjutraj

Zgodaj zjutraj grem na polje —
 z mano zarja in mladost —
 kje ste njiva, mak, škrjanček,
 rad bi danes bil vaš gost.

Pisane in zlate mize
 same se pogrinjajo —
 na veselo se gostijo
 mladi svatje zgrinjajo.
 Objemimo se, zapojmo —

poj najprej, škrjanček ti!
 Naj se mlada pesem dela
 v polnem žitu oglasi!

Že smo se naveselili —
 srpi ostri se blešče
 in nas kličejo na delo —
 naše njive že zore.

Miška dela zobček

1.

Pa odprla se je hiška
 in na prag stopila miška:

»Kdo pa se tako smeji,
 ali Tončka tukaj ni?«

»Ni ga, saj ima še Tonček
 sanj in spanja zvrhan lonček.«

»Naj le Tonček mirno spi,
 ker skovan še zobček ni,

naj le sanja sladek sen,
 zobček ni še narejen.«

In zaprla se je hiška
 in izginila je miška.

2.

Ko naš Tonček v zibki spi,
miška zobček naredi.

Peč žari in meh sopiha,
miška jezno brke viha,
okrog nakla skače, škrti,
dolbe, pili, s svedrom vrta,
s kladvom tolče — vse zvenkeče,
iskre kuje — vse leskeče —
da kovačnica se nizka
od zlata po kotih bliska.

Ko je zobček narejen
bel, kot biser oglajen,
takrat Tonček se zbudi,
v ustih zobček se blešči.

PESMI CVETKA GOLARJA

Lani in letos se spominjamo obletnic pesnikov moderne in njihovih sopotnikov in prijateljev. Mednje spada tudi naš rojak Cvetko Golar, rojen 4. maja 1879 na Gostečem pri Škofji Loki, katerega stoletnico rojstva beležimo s to objavo.

O Cvetku Golarju smo pisali v Loških razgledih že večkrat (II, 183, V, 157—172, XVI, 231—261) oziroma ga predstavili kot pripovednika in dramatika. Tokrat ga predstavljamo kot pesnika z izborom njegove poezije. Navdahnilo jo je kmečko življenje, ki ga je kot mlad fant okušal doma na Gostečem in kasneje kot lastnik goric pri Ljutomeru. Njegova poezija je socialno obarvana, kar nam kaže druga skupina pesmi. Kot vojaka v prvi svetovni vojni pa so ga pretresle tudi grozote vojne in to je izrazil v ponarodeli *Pelin roži* in še globlje v *Pesmi o liščkih*. Kasneje je pisal pesmi za otroke. Izdal je naslednje pesniške zbirke: *Pisano polje* (1910), *Rožni grm* (1919), *Poletno klasje* (1923), *Njiva zori* (1927), *Veseli svatje* (1942), *Razposajenci* (1943), *Srp in klas* (1950), *Čez loke in potoke* (1956), *Jasne livade* (1959).

Janko Krek